

Макро- та мікроекономічні проблеми ринкової системи господарювання

УДК: 658.1:347.7:339.1

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Ю.П. Калюжна,
кандидат економічних наук

Полтавська державна аграрна академія

У статті викладений аналіз основних факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, та проведено їх градацію на основі генезису вчених-економістів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, зовнішні та внутрішні фактори конкурентоспроможності, конкуренти, споживачі, постачальники, конкурентні переваги.

В статье изложен анализ основных факторов, влияющих на конкурентоспособность предприятия, и проведена их градация на основе генезиса ученых-экономистов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, внешние и внутренние факторы конкурентоспособности, конкуренты, потребители, поставщики, конкурентные преимущества.

The article presents the analysis of the main factors affecting competitiveness of a company. Their graduation on basis of genesis of economists is held.

Today there is no single point of view concerning determination of competitiveness and factors that affect it. Competitiveness of enterprises was considered by many foreign and national scientists. The starting position of the classical theory was the principle of absolute advantage formulated by Adam Smith. The problem of identification and analysis of factors influencing competitiveness of enterprises has been investigated in numerous works of economists.

Despite of a significant contribution to the study of the problem of forming enterprise competitiveness, scientists have a complex approach to certain aspects of separation and organizing competitive factors.

Many scientists believe that the basic conditions of formation and maintenance of enterprise competitiveness are internal (endogenous) and external (exogenous) factors.

In modern economic literature there are different approaches to classification of external factors.

The factors that affect provision of the required quality and price level of products - the most important elements of competitiveness are emphasized to determine competitiveness of enterprises. Since the company can not be competitive if the product is not sold.

Determining the competitiveness of products manufacturers must know the requirements of potential buyers and assessment of consumers.

It was found out that competitiveness should be considered taking into account factors of product competitiveness. Based on the analysis of existing approaches the main factors that affect the level of competitiveness are determined as follows: factors of macroenvironment (economic, political, legal, scientific and technical, etc.); mesoenvironment (intensity of competition, the number of suppliers, elasticity of supply and demand), microlevels (manufacturing facilities, technical and technological, resource, production capacity, etc.). Thus, factors that ensure formation of competitiveness of enterprises are interpreted differently.

The assessment of the use of interrelated and interdependent levels of factors is primarily determined by ability of specific manufacturers to produce competitive products.

Key words: *competitiveness, external and internal factors of competitiveness, competitors, customers, suppliers, competitive advantages.*

Постановка проблеми. Визначення конкурентних позицій підприємства на певних сегментах ринку зосереджене на з'ясуванні основних факторів, що їх визначають. Оцінка цих факторів сприяє виявленню сильних і слабких сторін у діяльності підприємств-конкурентів, що дає можливість розробити засоби, за рахунок яких підприємство зможе підвищити рівень своєї конкурентоспроможності й забезпечити свій подальший стійкий розвиток.

Аналіз досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність підприємства розглядали у своїх працях багато зарубіжних і вітчизняних вчених. В економічній науці не існує точних відомостей відносно того, хто і коли першим запровадив у науковий обіг термін «конкуренція». Перші найбільш цілісні теоретичні положення про рушійні сили конкурентної боротьби з'явилися лише у середині XVIII ст. Головна заслуга в цьому належить класичній політичній економії. Вихідним положенням класичної теорії був принцип абсолютних переваг, сформульований А. Смітом. Видатний економіст вперше довів, що конкуренція, урівнюючи норми прибутку, приводить до оптимального розподілу праці й капіталу. У своїй фундаментальній праці «Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй» (1776 р.) він визначив поняття конкуренції як суперництво і ототожнив її з «невидимою рукою», яка начебто смикає за ниточки підприємців, змушуючи їх діяти відповідно до якогось ідеального плану розвитку економіки [1, с. 14].

Слід звернути увагу на багатозначність трактувань сутності поняття «конкурентоспроможність» сучасними вченими-економістами. Так, Р.А. Фатхутдінов зазначав, що «конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, що характеризується ступенем

реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку. Конкурентоспроможність визначає здатність витримувати конкуренцію у порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку» [10, с. 25].

І.О. Піддубний, А.І. Піддубна вважають: «Конкурентоспроможність – це потенціальна або реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію відносно конкурентів» [9, с. 7].

В.Є. Хруцький, І.В. Корнеєва вказують, що «конкурентоспроможність – це стабільна можливість задовольняти певні потреби покупців краще, ніж конкуренти, та завдяки цьому вдало продавати продукцію з прийнятними фінансовими результатами для виробника» [11, с. 241].

Проблематиці визначення й аналізу факторів, що впливають на формування конкурентоспроможності підприємства, приділено достатню увагу у численних роботах вчених-економістів. Наприклад, В.А. Павлова визначає фактори конкурентоспроможності підприємства як безпосередню причину, наявність якої є необхідною і достатньою умовою зміни одного чи декількох критеріїв конкурентоспроможності [7, с. 76].

Незважаючи на значний внесок у дослідження проблеми формування конкурентоспроможності підприємства, до окремих аспектів виокремлення та впорядкування факторів конкурентоспроможності науковці підходять неоднозначно, внаслідок чого ще не існує методів її визначення. Тому одним із головних етапів на шляху до управління формуванням конкурентоспроможністю підприємства є визначення основних факторів, що на неї впливають.

Метою статті є аналіз факторів конкурентоспроможності підприємства та проведення їх градації на основі генезису вчених-економістів.

Виклад основного матеріалу.

Поняття «фактор» (від лат. *factor* – той, що обумовлює) у наукових дослідженнях використовується у двох взаємопов'язаних значеннях: умова, яка забезпечує здійснення операцій, та потенційна сила, тобто причина зміни результатів діяльності.

Багато вчених вважають, що основними умовами формування і забезпечення конкурентоспроможності підприємства є внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) фактори.

Більшість дослідників зазначають, що внутрішніми факторами конкурентоспроможності є суб'єктивні, тобто підприємство може керувати ними самостійно і повністю. Адже фактична присутність цих факторів залежить тільки від системи управління на підприємстві, а також відношення власників до своєї сфери діяльності. До них можна віднести: діяльність керівництва підприємства, систему технічного оснащення, збут продукції, фінансове забезпечення, інновації, доступ до якісних і дешевих ресурсів тощо [4].

Зовнішні ж фактори конкурентоспроможності у більшості своїй об'єктивні: вони впливають не лише на формування конкурентного середовища, а й на конкурентоспроможність підприємства. До них відносять: конкурентів, контрагентів, інфляційні процеси, рівень кваліфікації робочої сили, політичні процеси тощо [12].

Р.А. Фатхутдінов серед зовнішніх чинників, які впливають на конкурентоспроможність підприємства на мезоекономічному рівні, виділяє: використання доступних і дешевих ресурсів, прозорість ринку, систему підготовки кадрів, рівень інтеграції всередині країни, низькі процентні ставки, якісне правове регулювання, сприяння місцевих органів, гармонізацію системи сертифікації продукції тощо.

До внутрішніх чинників на галузевому рівні він відносить: попит на товар галузі, оптимальний рівень уніфікації і стандартизації продукції, експорт наукомісткої продукції, наявність конкурентоспроможного персоналу в галузі, оптимальний рівень галузевої концентрації, наявність конкурентоспроможних постачальників, оптимізацію ефективності використання ресурсів, наявність радикальних нововведень, великий обсяг конкурентоспроможних підприємств у галузі, сертифікацію та ексклюзивність продукції [10, с. 45].

І. Ємельянова виділяє за роллю факторів у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства основні та другорядні фактори, за спрямованістю дії – стимулюючі і стримуючі, за рівнем взаємообумовленості – незалежні (первинні) та похідні (вторинні) [3, с. 21].

І. Нижник на макрорівні виділяє сукупність таких факторів: економічні, міжнародні, демографічні, правові, географічні, науково-технічні, політичні та соціокультурні [5, с. 157].

На мікрорівні на конкурентоспроможність можуть впливати: ціна і якість продукції, що виготовляється підприємством, його виробничий, технологічний стан, професійно-кваліфікаційний рівень персоналу, маркетингові можливості тощо [6, с. 15].

У сучасній економічній літературі здійснюються різні підходи до класифікації зовнішніх факторів. Так, Л. Піддубна поділяє їх на три групи: зовнішні фактори мезорівневої дії, зовнішні фактори макрорівневої дії та зовнішні фактори міжнародної дії [8, с. 46]. Т. Гринько, структуруючи фактори макросередовища, які впливають на формування конкурентоспроможності підприємства виділяє ринкові фактори та фактори інфраструктури конкурентного середовища [2, с. 32].

Проведемо градацію основних факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств на основі різних підходів до їх класифікації (див. рис.).

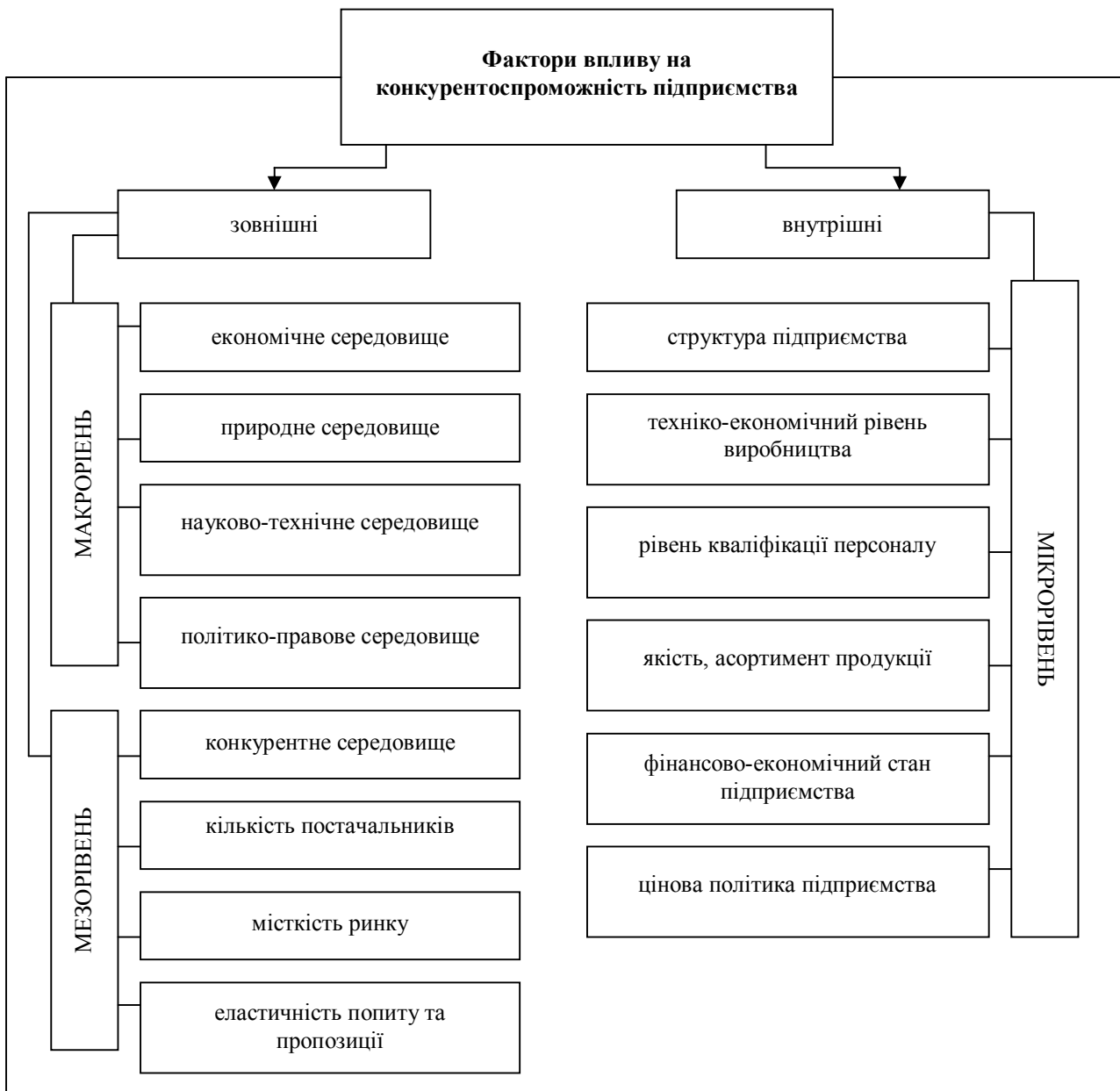

Рис. Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства
(узагальнююча розробка автора)

Наведена на рисунку різноманітність факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємств, зумовлює необхідність прийняття та реалізації управлінського рішення дотримуватися взаємозв'язку впливу факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, яке є багатоаспектною і взаємозалежною системою.

Крім того, при визначенні конкурентоспроможності підприємства можна виділити фактори, які безпосередньо впливають на забезпечення необхідної якості і

рівня ціни продукції - найважливіші елементи конкурентоспроможності підприємства. Адже підприємство не може бути конкурентоспроможним, якщо його товар не має збуту. Тому, визначаючи конкурентоспроможність продукції, підприємство-виробник має обов'язково знати вимоги потенційних покупців як до якості, так і до ціни пропонованої на ринку продукції.

Критеріями оцінки конкурентоспроможності підприємства виступають такі умови: наявність споживачів асортименту продукції; що випускається підприємством;

кількість підприємств-конкурентів, які випускають аналогічну продукцію і діють на одному з ним ринку; обсяги виробництва й реалізації продукції підприємств-конкурентів у цілому та кожного окремо взятого підприємства; основні напрями конкурентної боротьби на ринку; контроль за каналами збуту та діяльністю підприємств-постачальників з метою зниження рівня витрат; методи конкуренції; стабільність попиту на продукцію підприємства в кожному сегменті ринку.

Отже, значною мірою конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю в певних умовах виготовляти високоякісну продукцію.

Висновки. Фактори конкурентоспроможності підприємства – це явища і процеси, які виникають у результаті виробничої діяльності виробника товарної продукції і соціально-економічного становища країни та впливають на зміну рівня конкурентності ринку. При цьому отримання конкурентної переваги конкретного товаровиробника на ринку залежить від того, наскільки ефективно товаровиробник буде використовувати зміну цих факторів у своїй діяльності.

Виходячи з аналізу існуючих підходів, головними факторами, які впливають на рівень конкурентоспроможності, є такі: чинники макросередовища (економічні, політичні, правові, науково-технічні тощо); мезосередовища (інтенсивність конкуренції, кількість постачальників, еластичність попиту і пропозиції); мікрорівня (виробничі потужності, наявність техніко-технічного, ресурсного, виробничого потенціалів тощо). Отже, фактори, які забезпечують формування конкурентоспроможності підприємства, трактуються по-різному.

Крім того, визначено, що конкурентоспроможність підприємства слід розглядати з урахуванням факторів конкурентоспроможності продукції. Оцінка стану використання взаємопов'язаних та взаємозалежних рівнів факторів визначається, перш за все, здатністю конкретних виробників випускати конкурентоспроможну продукцію. В залежності від комбінації факторів впливу, конкретне підприємство характеризується досягнутим рівнем та особливим характером формування своєї конкурентоспроможності.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Башнянин, Г.І.* Політична економія / Г.І. Башнянин, П.Ю. Лазур, В.С. Медведєв. – К.: Ніка-Центр «Ельга», 2000. – 528 с.
2. *Гринько Т.В.* Механізм формування конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках : [монографія] / Т.В. Гринько. – Кривий Ріг: Видавничий Дім, 2005. – 324 с.
3. *Ємельянова, І.* Класифікація факторів конкурентоспроможності аграрних підприємств / І. Ємельянова // Економіка. – 2010. – №2. – С. 20–23.
4. *Лисяк, Л.В.* Детермінанти фінансової конкурентоспроможності у ринковому середовищі / Л.В. Лисяк, Д.О. Гетьман // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2013.- № 2 (30). – С. 112-113.
5. *Нижник, І.В.* Забезпечення конкурентних переваг: ризики і втрати в їх реалізації на регіональному ринку / І.В. Нижник // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Економічні науки. – Сімферополь: ВПЦ КІПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 156–160.
6. *Отенко, І.П.* Управління конкурентними перевагами підприємства: наукове видання / І.П. Отенко, Є.О. Полтавська. – Харків: ХНЕУ, 2005. – 212 с.
7. *Павлова, В.А.* Фактори, що формують конкурентоспроможність / В.А. Павлова // Європейський вибір України: проблеми теорії та практики реалізації : матеріали міжн. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП. – 2003. – С. 76–78.

8. *Піддубна, Л.І.* Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: [монографія] / Л.І. Піддубна. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
9. *Піддубний, І.О.* Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства / О.І. Піддубний, Л.І. Піддубна / за ред. проф. О.І. Піддубного. – Харків : ВД «Інжек», 2004. – 264 с.
10. *Фатхутдинов, Р.А.* Конкурентоспособность организации в условиях кризиса. Экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М. : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
11. *Хруцкий, В.Э.* Современный маркетинг / В.Е Хруцкий, И.В. Корнеева, Г.Э. Автухова– М.: «Финансы и статистика», 2004. – 461 с.
12. *Шемчук, Л.О.* Конкурентоспроможність підприємства в системі чинників її забезпечення [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mevhnua.at.ua>.

REFERENCES

1. *Bashnyanin, G.I.* Poltichna ekonomiya / G.I. Bashnyanin, P.Yu. Lazur., V.S. MedvedEv. – K.: Nika-Tsentr «Elga», 2000. – 528 s.
2. *Grinko, T.V.* Mehanizm formuvannya konkurentospromozhnosti vitchiznyanykh pidpriemstv na mlzhnarodnih rinkah: [monografiya] / T.V. Grinko. – Kriviy RIg: Vidavnicхий DIM, 2005. – 324 s.
3. *Emelyanova, I.* Klasifikatsiya faktoriv konkurentospromozhnosti agrarnih pidpriemstv / I. Emelyanova // Ekonomika. – 2010. – #2. – S. 20–23.
4. *Lisyak, L.V.* Determinanti finansovoyi konkurentospromozhnosti u rinkovomu seredovishchi / L.V. Lisyak, D.O. Getman // Visnik DDFA: Ekonomichni nauki. – 2013.- # 2 (30). – S. 112-113.
5. *Nizhnik, I.V.* Zabezpechennya konkurentnih perevag: riziki i vtrati v Yih realizatsiyi na regionalnomu rinku / I.V. Nizhnik // Vcheni zapiski Krimskogo Inzhenerno-pedagogichnogo unversitetu. Ekonomichni nauki. – Simferopol: VPTs KIPU, 2008. – Vip. 12. – S. 156–160.
6. *Otenko, I.P.* Upravlinnya konkurentnimi perevagami pidpriemstva: naukove vidannya / I.P. Otenko, E.O. Poltavska. – Harkiv: HNEU, 2005. – 212 s.
7. *Pavlova, V.A.* Faktory, scho formuyut konkurentospromozhnist / V.A. Pavlova // Evropeyskiy vibir UkraYini: problemi teorii ta praktiki realizatsiyi : Materiali mlzhn. nauk.-prakt. konf. – Dnipropetrovsk: Vid-vo DUEP. – 2003. – S. 76–78.
8. *Piddubna, L.I.* Konkurentospromozhnist ekonomichnih sistem: teoriya, mehanizm reguluyannya ta upravlinnya: [monografiya] / L.I. Piddubna. – Harkiv: VD «INZhEK», 2007. – 368 s.
9. *Piddubniy, I.O.* Upravlinnya mlzhnarodnoyu konkurentospromozhnistyu pidpriemstva / O.I. Piddubniy, A.I. Piddubna / za red. prof. O.I. Piddubnogo. – Harkiv : VD «Inzhek», 2004. – 264 s.
10. *Fathutdinov, R.A.* Konkurentosposobnost organizatsii v usloviyah krizisa. Ekonomika, marketing, menedzhment / R.A. Fathutdinov. – M.: Izdatelsko-knigotorgovyy tsentr «Marketing», 2002. – 892 s.
11. *Hrutskiy, V.E.* Sovremennyiy marketing / V.E Hrutskiy., I.V. KornEEva, G.E. Avtuhova– M.: «Finansi i statistika», 2004. – 461 s.
12. *Shemchuk, L.O.* Konkurentospromozhnist pidpriemstva v sistemI chinnikiv YiYi zabezpechennya [Elektronniy resurs] // Rezhim dostupu: <http://mevhnua.at.ua>.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2014